

Nové lokality niektorých zaujímavých štítnatcov (rod *Peltigera*, lichenizované askomycéty) v Tatranskom národnom parku

New localities of some interesting *Peltigera* species (lichenized Ascomycotina) in Tatra National Park, Slovakia

¹RADEK DĚTINSKÝ & ²EVA LISICKÁ

¹Heyrovského nám. 7, 160 00 Praha 6, Česká republika

²Slovenské národné múzeum – Prírodovedné múzeum, Vajanského nábr. 2, 814 36 Bratislava

New localities of rare or overlooked *Peltigera* species – *P. degenii*, *P. elisabethae*, *P. kristinssonii*, *P. membranacea*, *P. monticola*, *P. neckeri* and *P. neopolydactyla* are recorded for Tatra National Park (the Západné Tatry Mts, the Vysoké Tatry Mts and the Belianske Tatry Mts). *P. kristinssonii* is new for Slovakia, *P. monticola* and *P. neckeri* are new for Tatra National Park. Secondary lichen products of *P. elisabethae* and *P. neopolydactyla*, identified by thin-layer chromatography (carried out by O. Vitikainen & R. Dětinský), are presented.

Z územia Tatranského národného parku sa doteraz udávalo 17 z 20 druhov rodu *Peltigera* známych zo Slovenska (cf. e. g. Gyelnik 1926; Pišút 1958, 1995; Suza 1926, 1951). Sú to: *P. aphotosa* (V), *P. canina*, *P. collina* (E), *P. degenii* (V), *P. didactyla*, *P. elisabethae*, *P. horizontalis*, *P. lepidophora* (V), *P. leucophlebia* (V), *P. malacea* (V), *P. membranacea*, *P. neopolydactyla*, *P. polydactylon*, *P. praetextata*, *P. rufescens*, *P. scabrosa* (R) a *P. venosa* (V). Revíziou štítnatcov z herbárov BRA a BRNM sa zistil výskyt nového druhu pre Slovensko – *P. kristinssonii*, dvoch druhov nových pre TANAP – *P. monticola* a *P. neckeri*, ako aj ďalších, zriedkavých alebo prehliadaných druhov. Všetky spomínané druhy, okrem *P. kristinssonii*, *P. membranacea*, *P. monticola* a *P. neopolydactyla* sú známe aj z poľskej časti Tatier (cf. Alstrup & Olech 1990). Pomocou tenkovrstvovej chromatografie (TLC) O. Vitikainen a R. Dětinský v stielkach *P. elisabethae* a *P. neopolydactyla* (vrátane morfológie „occidentalis“) identifikovali sekundárne lišajníkové látky a v položke *P. degenii* potvrdili ich neprítomnosť.

Nomenklatúra taxónov a kategória ich ohrozenia (uvádzaná za názvom v zátvorke) je podľa práce Pišút et al. (1998); taxóny, ktoré nie sú uvedené v tejto

publikácii sú podľa monografie Vitikainen (1994). Použitá medodika TLC analýz je podľa postupov uvedených vo vyššie citovanej monografii (Vitikainen 1994). V rámci lokality sa uvádza číslo štvorca stredoeurópskeho sieťového mapovania. Skratky: BRA – herbár Slovenského národného múzea v Bratislave, BRNM – herbár Moravského zemského múzea v Brne, OV – Orvo Vitikainen, RD – Radek Dětinský, EL – Eva Lisická, BT – Belianske Tatry, VT – Vysoké Tatry, ZT – Západné Tatry.

P. degenii Gyeln. (V) (štítatec Degenov)

Známy len z niekoľkých lokalít v Západných (Pišút 1958, 1970, 1990) a Belianskych Tatrách (Šmejkal 1955, Šmarda 1971, Pišút 1978). Pravdepodobne prehliadaný.

VT: Kačacia dolina: Zelené pleso, alt. 1585 m, 21. 8. 1993 leg. EL, det. RD, (BRA), 6886/b. - Kopské sedlo, alt. 1740 m, 23. 9. 1993 leg. EL, det. OV & RD, (BRA), 6787/c, TLC: žiadne sekundárne lišajníkové látky (15. 6. 1998 OV & RD). - Velická dolina: in decl. orient. montis Kvetnicová veža, ad saxa granitica mylonitisata, alt. 1790–1800 m, 15. 9. 1981 leg. EL, det. RD (BRA), 6886/b. - Zadné Meďodoly, 23. 9. 1993 leg. EL, det. RD, (BRA), 6787.

P. elisabethae Gyeln.

V rámci Slovenska doteraz známy len z jednej lokality vo Vysokých Tatrách (Lisická 1998). Má dva chemotypy (Vitikainen 1994). Nové nálezy patria k chemotypu II, ktorý je podľa Vitikainena (1994) zriedkavejší ako chemotyp I.

ZT: Červené vrchy: in iugo inter montes Kondrátova et Malolučniak, alt. 1950–2000 m, 28. 7. 1978 leg. EL, det. OV & RD, (BRA), 6785/d, TLC: tenuiorín, kyselina metylgyroforová (stopa), kyselina gyroforová (stopa), zeorín + niekoľko neidentifikovaných látok (15. 6. 1998 OV & RD).

VT: Mengusovská dolina: secundum rivum Poprad, alt. ca 1400–1500 m, 22. 8. 1983 leg. EL, det. OV & RD, (BRA), 6886/c, TLC: tenuiorín, kyselina metylgyroforová (stopa), kyselina gyroforová (stopa), zeorín + niekoľko neidentifikovaných látok (15. 6. 1998 OV & RD).

P. kristinssonii Vitik. (1985: 291)

Nový druh slovenskej lichenoflóry.

Stručný opis: Stielka asi 6 cm veľká, laloky 1–1,5 cm široké a 2–3 cm dlhé, okraje mierne vystúpavé. Vrchná strana plstnatá so vzpriamenými chlpkami blízko okraja, v strede ± holá; svetlohnedá so žltkastým odtieňom. Spodná strana na okraji krémovo hnedastá, v strede so zreteľnou sieťou plochých, tmavohnedých, plstnatých žil; priestory medzi žilami belavé, podlhovasto oválne. Riziny zväzkovité, šupinovito rozkonárené, tmavohnedé až čierne, asi do 3 mm dlhé. Fotobiont *Nostoc*. Apotécia neboli na našej poločke vyvinuté.

Podľa Vitikainena (1994) vznikajú na vystúpavých lalokoch a majú priemer do 8–10 mm. Askospóry (40–) 44–59 (–73) × 3–4 (–5,2) µm.

Chemizmus: neobsahuje žiadne lišajníkové látky.

Druh je blízko príbuzný s *P. rufescens*, od ktorého sa líši slabšie plstnatou vrchnou stranou a rizinami, ktoré sa zvyknú vyskytovať najmä v solitérnych chumáčikoch, hoci môžu byť usporiadané aj v radoch ako pri *P. rufescens*.

Vitikainen (1994) ho charakterizuje ako terikolný a muscikolný, mezotrofný a mierne vápnomilný, rozšírený v severnej boreálnej až arktickej oblasti, na Islande, v Alpách, známy z Pyrenejí a Kaukazu. V mnohých stredoeurópskych pohoriach pravdepodobne prehliadaný.

Celkové rozšírenie: cirkumpolárne až cirkumboreálne (Severná Amerika, Európa, Ázia).

VT: Velická dolina: apud lacum Dlhé pleso, supra muscos, alt. ca 1900 m, 1. 9. 1979 leg. EL, det. OV (BRA), 6886/b.

P. membranacea (Ach.) Nyl.

Z TANAP-u známy len z jednej lokality v Západných Tatrách (Pišút 1995).

VT: Kačacia dolina: Zelené pleso, ad terram graniticam, alt. 1585 m, 21. 8. 1993 leg. EL, det. RD, confirm. OV (BRA), 6886/b. - Mengusovská dolina: Kôpký, alt. 1980 m, 14. 10. 1978 leg. EL, det. OV (BRA), 6886/a.

P. monticola Vitik.

Nový druh pre TANAP, na Slovensku sa doteraz našiel len v Malej Fatre (Pišút 1995). Podľa názoru Vitikainena (pers. comm.) nie je to celkom jasný taxón.

ZT: Bobrovská dolina, alt. 1100 m, 4. 6. 1976 leg. Eva Votavová, det. OV (BRA), 6883/b. - Sivý vrch, exp. sept., alt. ca 1750 m, 3. 8. 1979 leg. EL, det. OV (BRA), 6783/d.

P. neckeri Hepp

Nový druh pre TANAP.

ZT: Podbánske, 16. 9. 1995 leg. Marián Benko, det. RD (BRA), 6885.

VT: - Kolová dolina, supra muscos ad saxa calcarea, alt. 1450 m, 30. 7. 1994 leg. EL, det. RD (BRA), 6787/c. - Mengusovská dolina: secundum rivum Poprad, alt. ca 1400–1500 m, 22. 8. 1983 leg. EL, det. OV (BRA), 6886/c. - ad rivum inter montes Velická kopa et Senná kopa, ad semitam dictam Magistrála, alt. 1710 m, 3. 9. 1979 leg. EL, det. RD (BRA), 6886/b – 6887/a.

P. neopolydactyla (Gyeln.) Gyeln.

Z TANAP-u dosiaľ publikovaný len z jednej lokality v Západných Tatrách (Lisická 1998). Morfológicky a chemicky veľmi premenlivý taxón, v rámci ktorého rozoznávame niekoľko morfortypov. Morfortyp „*occidentalis*“, ktorý predstavuje aj časť nášho materiálu, je reprezentovaný holotypom *P. occidentalis* (A. E. Dahl) Kristinsson a vyznačuje sa hrubou a dosť tuhou, za vlhka smaragdovo zelenou stielkou, tmavšou žilnatinou a kratšími a hustejšími rizinami (Vitikainen 1994).

VT: Kačacia dolina: Zelené pleso, alt. 1580–1590 m, 21. 8. 1993 leg. EL, det. OV & RD (morfortyp „*occidentalis*“), (BRA), 6886/b. - Tatr. Matliare, rašelinné lúky pri Skupinovej horárni, alt. 800 m, 11. 7. 1957 leg. Jan Šmarda (ut *P. canina*), rev. RD & OV (morfortyp „*occidentalis*“), (BRNM), TLC: tenuiorín, kyselina metylgyroforová (stopa), kyselina gyroforová (stopa), peltidaktylín, dolichorizín, zeorín (stopa) (15. 6. 1998 RD & OV). - Ostrva, alt. ca 1550 m, 12. 10. 1978 leg. EL, det. RD, (morfortyp „*occidentalis*“), (BRA), 6886/b, TLC: tenuiorín, kyselina metylgyroforová (stopa), kyselina gyroforová (stopa), peltidaktylín, dolichorizín, zeorín (15. 6. 1998 OV & RD). - Zadné Meďodoly, 23. 9. 1993 leg. EL, det. RD, (BRA), 6787, TLC: tenuiorín, kyselina metylgyroforová, kyselina gyroforová, peltidaktylín, dolichorizín, zeorín (stopa) (15. 6. 1998 OV & RD).

Pod'akovanie: Za veľkorysú ochotnú pomoc pri určovaní problematických položiek srdečne ďakujeme Dr. O. Vitikainenovi (Botanical Museum, University of Helsinki), za zapožičanie literatúry ďakujeme RNDr. I. Pišútovi, DrSc. Príspevok bol vypracovaný v rámci projektu SNM-PM „Rozšírenie a ekológia rastlín na Slovensku“ a projektu VEGA, č. 5048.

Literatúra

- Alstrup V. & Olech M., 1990: Checklist of the lichens of the Tatra National Park, Poland. Lista porostów Tatrzańskiego Parku Narodowego (Polska). - Zesz. Nauk. Univ. Jagiell., Prace Bot. 19: 185-206.
- Gyelnik V., 1926: Egy új zuzmófajról s néhány kritikus megjegyzés a *Peltigera aptosa* (L.) Willd.-ról. Ueber eine neue Flechte nebst kritischen Bemerkungen über *Peltigera aptosa* (L.) Willd. - Magyar Bot. Lapok, 24 (1925): 79-80.
- Lisická E., 1998: Nové lichenizované a lichenikolné huby Tatranského národného parku. - Bull. Slov. Bot. Spoločn., Bratislava, 20: 34-37.
- Pišút I., 1958: Príspevok k poznaniu lišajníkov Slovenska. - Acta Fac. Rerum Nat. Univ. Comenianae, Bot. 2: 377-380.
- Pišút I., 1970: Doplnky k poznaniu lišajníkov Slovenska 6. - Zborn. Slov. Nár. Múz., Prír. Vedy, 16: 31-40.
- Pišút I., 1978: Nachträge zur Kenntnis der Flechten der Slowakei 8. Doplnky k poznaniu lišajníkov Slovenska 8. - Zborn. Slov. Nár. Múz., Prír. Vedy, 24: 9-14.

- Pišút I., 1990: Nachträge zur Kenntnis der Flechten der Slowakei 12. - Zborn. Slov. Nár. Múz., Prír. Vedy, 36: 9-13.
- Pišút I., 1995: Zaujímavější nálezy lišejníků zo Slovenska 2. - Bull. Slov. Bot. Spoločn., Bratislava, 17: 139-142.
- Pišút I., Guttová A., Lackovičová A. & Lisická E., 1998: Lichenizované huby (lišajníky). pp. 230-295. - In: Marhold K. & Hindák F. (eds), Zoznam nižších a vyšších rastlín Slovenska. Veda, Bratislava.
- Smejkal M., 1955: K systematice, rozšíření a ekologii *Peltigera virescens* (Steiner) Gyel. v ČSR. - Biológia, Bratislava, 10: 483-487.
- Suza J., 1926: Příspěvky k lišejníkové floře Vysokých Tater. - Sborn. Klubu Přír. v Brně 9: 105-132.
- Suza J., 1951: Lišejníky Vysokých Tater (slovenské části). - Sborn. Muz. Slov. Spoločn. 43-45: 125-168.
- Šmarda J., 1971: Rostlinná společenstva. pp. 22-136. - In: Šmarda J. et al., K ekologii rostlinných společenstev Doliny Sedmi pramenů v Belanských Tatrách. - Práce Štúd. Českoslov. Ochr. Prír., Bratislava, 3: 1-204.
- Vitikainen O., 1985: Three new species of *Peltigera*. - Ann. Bot. Fenn. 22: 291-298.
- Vitikainen O., 1994: Taxonomic revision of *Peltigera* (lichenized Ascomycotina) in Europe. - Acta Bot. Fenn. 152: 1-96.

Výročia osobností v r. 1999, ktoré sa zaslúžili o poznanie flóry Slovenska

5. marca 1869 – pred 130 rokmi sa narodil v Nice (Francúzsko) dendrológ a veľkostatkár **Štefan Ambrózy-Migazzi**, ktorý v chotári Tesárskeho Mlyňana na svojom majetku vybudoval vždyzelený park, dnes Arborétum Mlyňany.
12. marca 1849 – pred 150 rokmi zomrel v Pešti (Maďarsko) botanik a lekár **Jozef Sadler**, ktorého viaceré floristické práce týkajú sa Slovenska.
12. marca 1869 – pred 130 rokmi sa narodil v Lomnici nad Lužnicí, okr. Jindřichův Hradec (Česká republika) botanik amatér **Josef Černý**, ktorý býval od r. 1921 v Bratislave. Botanické výskumy robil na Devínskej Kobyle, v Jurskom Šúre, v Malých Karpatoch, na Považí, na Muránskej planine a v Kováčovských kopcoch.
28. marca 1849 – pred 150 rokmi zomrel vo Viedni (Rakúsko) botanik, univerzitný profesor **Štefan Ladislav Endlicher** autor diela *Flora Posoniensis* (1830). V práci *Genera plantarum* (1836–1850) predložil nový rastlinný systém, ktorý sa zakladal na princípe vývoja rastlín z nižšie organizovaných foriem po dokonalejšie.
4. apríla 1749 – pred 250 rokmi sa narodil v Banskej Štiavnici botanik a lekár **Štefan Lumnitzer**, autor diela *Flora Posoniensis* (1791).